

Bestuursdienst

Directie MID/FIN/Zijlstra

Onderwerp Gevolgen en maatregelen kredietcrisis

Bezoekadres
Waagstraat 1

Postadres
Postbus 20001
9700 PB Groningen

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

GRIFFIE
reg.nr. <i>grog 1856308</i>
ingek. <i>19 MRT 2009</i>
class. <i>-2.07.51</i>
te beh. door: <i>GR</i>
kopie gez. aan: <i>dagnailig/3</i>

Wij zijn met het openbaar vervoer bereikbaar, buslijnen 1, 2, 3, 5, 6, 11, 13, 16

Informatie over vertrektijden krijgt u via 0900-92 92

Telefoon 050 367 76 71

Bijlage(n)

Ons kenmerk BD 09.1804111

In uw antwoord graag datum en kenmerk vermelden.

Datum **19 MRT 2009** Uw brief van

Uw kenmerk

E-mailadres
bestuursdienst@bsd.
groningen.nl

Website
www.groningen.nl

Geachte mevrouw/heer,

Sinds oktober 2008 is er sprake van een wereldwijde kredietcrisis, met verstreckende gevolgen voor de financiële wereld en de economie. U heeft ons gevraagd de gevolgen van deze crisis voor de gemeente Groningen in beeld te brengen.

Inmiddels weten wij dat de vooruitzichten voor de economie somberder zijn dan verwacht. Terwijl nog steeds wordt gesproken over een kredietcrisis moet worden vastgesteld dat er inmiddels sprake is van een wereldwijde recessie. Naast ernstige moeilijkheden om de kredietverstrekking weer op gang te brengen is het vertrouwen van consumenten zodanig teruggelopen, dat zich in veel landen op tal van terreinen feitelijk een kopersstaking voordoet. Productie en handel krimpen daardoor zeer snel in.

Het spreekt vanzelf dat een dergelijke wereldwijde recessie een mondiaal antwoord vraagt. Tussen de belangrijkste industrielanden vindt daarover intensief overleg plaats. Datzelfde geldt voor de mogelijkheden de economie in Europa te stimuleren. Alleen gecoördineerde actie binnen de Unie heeft daar een kans van slagen. Binnen deze internationale context overlegt het Nederlandse kabinet over hetgeen op nationaal niveau mogelijk is, een moeizame zoektocht naar stimulering enerzijds en de omgang met een snel oplopend tekort anderzijds.

Het spreekt voor ons vanzelf, dat hoezeer elke overheid de plicht heeft te bezien wat mogelijk is, voor ons stappen alleen relevant zijn als ze onderdeel vormen van deze internationale en nationale afwegingen. Het herstel van vertrouwen in de economie is geen zaak, die lokaal wezenlijk kan worden beïnvloed.

Naast deze samenhang tussen nationaal/lokaal te nemen maatregelen en internationale, gemeenschappelijke inzet speelt nog een ander vraagstuk, dat voor de rol van lokale overheden enige relativering met zich brengt. Niemand kan op dit moment overzien hoe lang deze recessie aanhoudt. Het is zeer wel denkbaar, dat zich in één à anderhalf jaar een wezenlijke verbetering aftekent. Maar scenario's die zich

over een groter aantal jaren afspelen zijn helaas ook denkbaar. Voor het lokaal opvangen van de negatieve gevolgen maakt dat veel uit. Datzelfde geldt voor de mogelijkheden activiteiten, die gepland staan voor volgende jaren naar voren te halen. Er zijn ook deskundigen, die bij een langer durende recessie bepleiten om dat niet te doen, zodat activiteiten, die nu staan gepland voor b.v. 2011 en 2012 tenminste dan een dempend effect op de werkloosheid kunnen hebben. Omdat over de duur van de recessie zo weinig is te zeggen, zijn afwegingen hier bijzonder complex.

In deze brief brengen we - voorzover bekend - de mogelijke gevolgen van de crisis in beeld. We geven ook aan welke mogelijke maatregelen wij als lokale overheid kunnen treffen om de negatieve gevolgen te matigen en eventuele kansen te benutten.

We hebben ons denken gebaseerd op kennis en ervaring bij andere gemeenten, adviezen van de VNG, de SER Noord-Nederland en diverse vakoverleggen (kopgroep gemeentefonds, VNG, GSB).

Gevolgen voor inkomsten en uitgaven.

Het Centraal Planbureau verwacht dat de Nederlandse economie dit jaar met 3,5% krimpt en in 2010 met 0,25%. Dat zijn zeer recente cijfers, gepubliceerd op 17 februari 2009. Het gaat om voorlopige cijfers; volgende maand publiceert het CPB de definitieve ramingen.

Gemeentefonds.

Het gemeentefonds is onze grootste inkomstenbron. Wij gingen er tot voor kort vanuit dat de uitkering Gemeentefonds - in ieder geval in 2009 - zou blijven zoals geraamd. Gezien de recente ontwikkelingen en omdat wij op dit moment niet weten met welk pakket aan maatregelen het kabinet komt, is de uitkering voor 2009 minder zeker geworden. Voor 2010 zijn de verwachtingen nog onduidelijker.

De ontwikkelingen op de rijksbegroting zijn bepalend voor de groei van het gemeentefonds. Wanneer het kabinet naast een stimuleringspakket afspraken zou maken over bezuinigingen, die op termijn ervoor moeten zorgen dat de nationale begroting in balans komt, dan kunnen deze maatregelen ernstige gevolgen hebben voor de inkomsten van de gemeenten. Het is niet ondenkbaar, dat stimuleringsbeleid op de korte termijn lokaal werkloosheidsconsequenties op de langere termijn veroorzaken. Dat maakt ook onze discussies over de inzet van mogelijke extra middelen ingewikkeld; de ruimte voor dat aanvullende beleid zou er op basis van nieuwe inzichten de komende maanden wel helemaal niet kunnen zijn. Ook dat maant tot behoedzaamheid als het gaat om het formuleren van aanvullende, lokale inzet.

OZB.

In 2009 verwachten wij geen verminderde OZB opbrengsten. De effecten van verminderde investeringen in de woningbouw zullen pas in de jaren 2010 en later zichtbaar worden en ook een eventuele waardedaling van onroerend goed zal pas vanaf 2010 effect hebben op de opbrengsten OZB. Overigens kan, volgens de regels

van ons huidige beleid, een eventuele waardedaling van onroerend goed gecompenseerd worden door overeenkomstige tariefstijgingen. De te ontvangen bedragen blijven dan gelijk.

Overig.

Andere inkomsten, zoals bouwleges, kunnen sneller verminderen. Die vermindering treedt op, wanneer investeerders terughoudender worden en de bouwstroom afneemt.

Naast inkomsten hebben we natuurlijk ook veel uitgaven.

WWB: effect ontwikkeling van het bijstandsvolume 2009 en 2010.

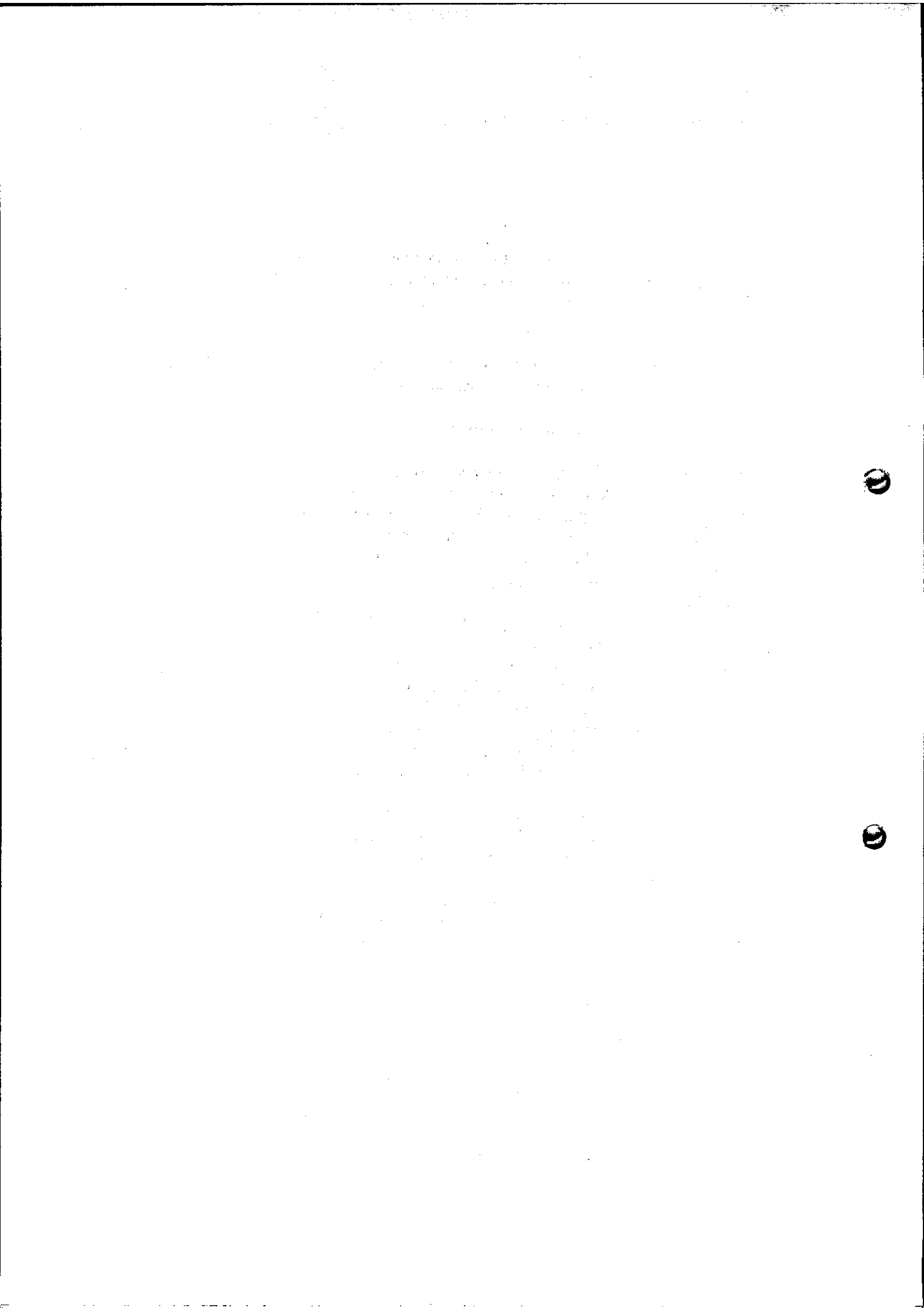
Het is erg moeilijk een schatting te maken van de stijging van het aantal klanten dat een beroep zal doen op de bijstand. We moeten rekening houden met een negatieve ontwikkeling van het bijstandsvolume. In de maanden december 2008 en januari 2009 zagen we ons klantenbestand met gemiddeld 20 klanten in de maand toenemen. In de maand februari bedroeg de stijging al 36 klanten.

We hebben de prognose voor de ontwikkeling van het bijstandsvolume met de nu beschikbare gegevens nog eens goed doorgerekend. We houden er rekening mee dat in 2009 het aantal klanten met 800 zou kunnen stijgen, in plaats van de daling van het bestand met 700, waarvan we bij het opstellen van de begroting 2009 vanuit gingen. De stijging in 2009 wordt voornamelijk veroorzaakt door instroom van mensen uit de WW die kortdurende arbeidscontracten hadden en schoolverlaters (van Universiteit tot en met MBO). Als de recessie langer duurt, kan in 2010 instroom ontstaan van mensen die eerst WW hebben ontvangen. Dan zal het aantal klanten in 2010 verder kunnen stijgen (in plaats van de voorspelde daling met 600 klanten).

Dat heeft grote gevolgen voor de gemeentelijke financiën. Als gevolg van de meerjarige afspraken tussen Rijk en gemeenten worden de macrobudgetten van 2008 t/m 2011 niet gecorrigeerd voor gemeentelijke realisaties enerzijds en autonome en conjuncturele ontwikkelingen anderzijds mits deze laatste binnen de bandbreedte van 12.500 boven of onder de middellange termijnraming van het CPB blijven. Er zal pas een opwaartse aanpassing van het macrobudget plaatsvinden wanneer het aantal bijstandsklanten als gevolg van conjuncturele ontwikkelingen 12.500 *boven* de MLT-raming komt.

Omdat de volumeontwikkelingen nog moeilijk zijn te voorspellen, is ook het financieel effect onzeker. We verwachten een nadeel, maar dat kan tussen de 2 en 10 miljoen euro liggen.

Bij de evaluatie van het WWB-verdeelmodel is gebleken dat er behoefte bestaat aan een voorziening voor gemeenten die meerjarig tekort komen op het WWB-inkomensdeel. Om deze reden wordt een nieuwe voorziening geïntroduceerd: de meerjarige aanvullende uitkering op het WWB inkomensdeel (kortweg de MAU-uitkering). Wij hebben een aanvraag in voorbereiding.

Rente.

Om investeringen te kunnen doen lenen wij geld op de kapitaalmarkt. De rente op de kapitaalmarkt (lange rente) zal naar verwachting stijgen. Hierdoor wordt het duurder om geld te lenen. Een tegengestelde beweging is te zien op de geldmarkt (korte rente). Onder invloed van verlagingen van de officiële rente door de Europese Centrale Bank is de korte rente in de afgelopen periode gedaald en zal waarschijnlijk nog verder dalen.

Aanbestedingen

Nu met name de woningmarkt ernstige stagnatie laat zien is het niet ondenkbaar dat aanbestedingen van utiliteitsbouw lager uitkomen dan voor de diverse projecten door ons geraamd. Het is denkbaar, dat hierdoor ruimte ontstaat om verdergaand te investeren, of later geplande investeringen eerder te doen, als dat technisch mogelijk is. Het is nog te vroeg om deze mogelijkheid nu te kwantificeren.

Investeren in vertrouwen

Het Centraal Planbureau heeft aangegeven dat gemeenten geen overhaaste maatregelen moeten nemen om de crisis te bestrijden. Vooral bij een langer aanhoudende recessie is het zaak ook in later jaren budgettaire ruimte te hebben. Het advies is datgene te doen wat al het plan was. Vertrouwen uitstralen.

De VNG heeft met het kabinet afgesproken te inventariseren, welke investeringen gemeenten naar voren kunnen halen. Het kabinet heeft daarbij aangegeven een aantal suggesties van de VNG, zoals een ruimer gemeentelijk emu-saldo (dit is het totale landelijke begrotingstekort) en ruimere begrotingsregels, positief te willen benaderen. Wanneer het Rijk deze regels niet zou verruimen, zou een korting op het gemeentefonds kunnen volgen dan wel zouden lagere overheden aan preventief toezicht moeten worden onderworpen als er begrotingstekorten ontstaan als gevolg van stimulerend beleid.

Wij hebben ons in het verband van de G27 ervoor sterk gemaakt dat tussen grote steden en het kabinet een afspraak wordt gemaakt over een gericht beleid, dat recht doet aan het belang van steden in de economie van Nederland en dat rekening houdt met de specifieke problemen van grote steden. De gezamenlijke inzet van de G27 is verwoord in een notitie "Kredietcrisis en stedelijke investeringsopgave; investeringsbod 2010-2020 G27+gemeenten". De notitie is in de week van 5 maart aan minister Van der Laan aangeboden. Die notitie hebben wij voor u ter inzage gelegd.

De notitie kent een drietal uitgangspunten voor de gemeentelijke stimuleringsaanpak, die ook in ons eigen beleid terugkomen:

- we doen zoveel mogelijk zelf. Decentraal doen we met de sectoren alles wat kan, maar als het kan in een gecoördineerde aanpak met de minister;
- wat niets kost of door naar voren halen kan worden gerealiseerd is beter dan waarvoor extra geld nodig is;

- de minister moet aanvullend investeren.

De G27 hebben aan gegeven in de periode 2010-2020 per saldo ca. 35 miljard euro aan geïntegreerde stedelijke investeringsprojecten te willen realiseren. Voor de korte termijn (2010-2015) zou daarvan al een investering van 20 miljard euro kunnen worden gerealiseerd. Dat is niet allemaal nieuw geld!

De grootste invloed die we kunnen uitoefenen is te blijven investeren in goede randvoorwaarden voor ontwikkeling, zodat we in economisch betere tijden de kansen direct kunnen verzilveren. Vasthouden aan gestelde ambities, en waar mogelijk proberen de stroom op gang te houden en in een enkel geval investeringen proberen te vervroegen, is onze leidraad.

We willen vooral vasthouden aan de uitvoering van programma's waar we als lokale overheid aan het roer staan. Zoals het Forum, Meerstad en de infrastructurele maatregelen (Zuidelijke Ringweg, Spoorlijn Groningen – Heerenveen, Stationslocatie, Regiorail + tram, P+R) en de bouw van diverse scholen voor het basisonderwijs en de bouw van duurzame VMBO-scholen bieden werkgelegenheid voor de regio. In totaal investeren we hiermee de komende jaren ruim twee miljard euro in onze stad.

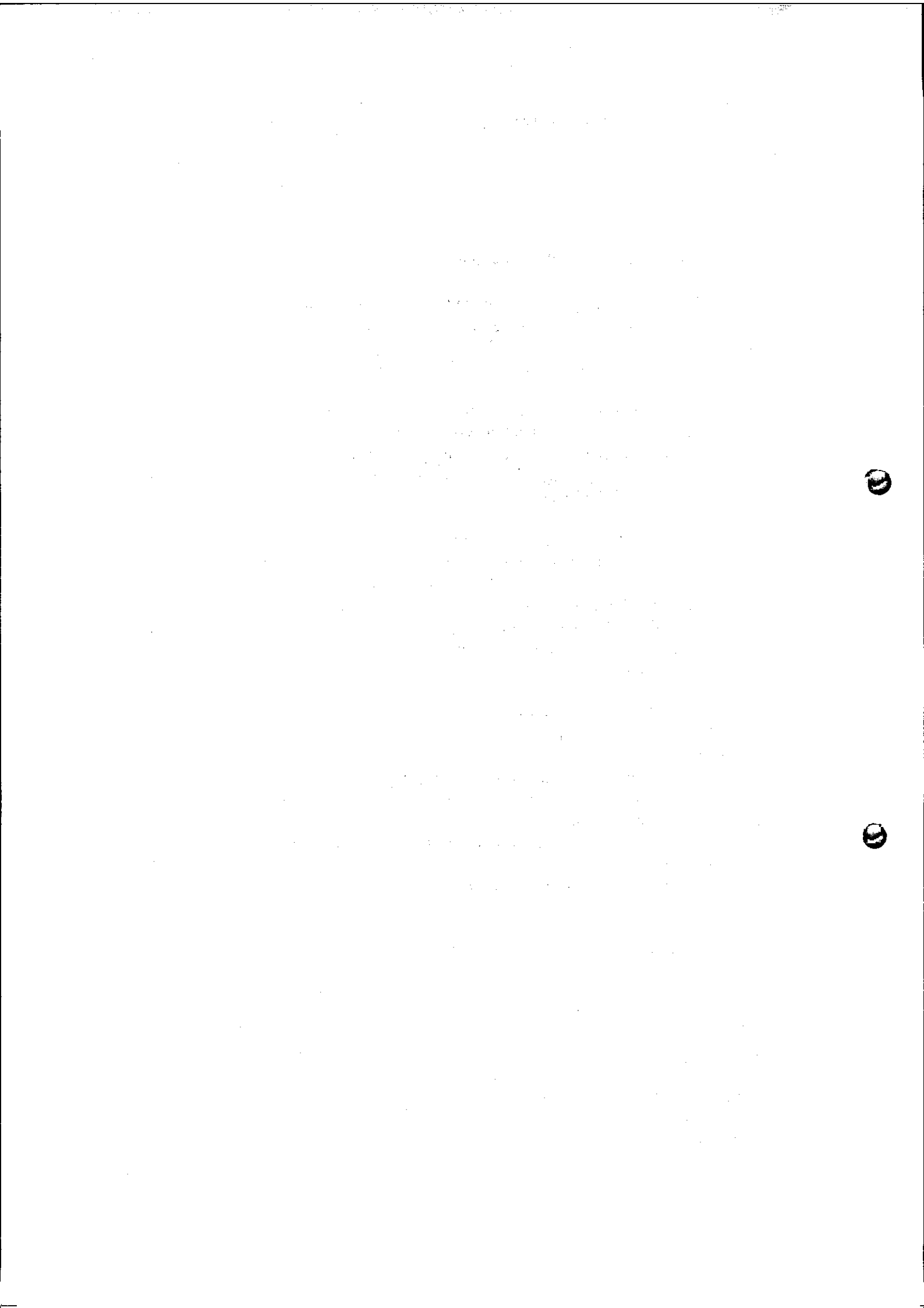
De maatregelen voor 2009 en 2010.

We zien een viertal benaderingen. In het vervolg van deze brief geven we een korte toelichting op die benaderingen.

1. **Naar voren halen van eigen investeringen:** het gaat dan om projecten zoals onderhoud, investeringen onderwijshuisvesting, sport en accommodatiebeleid, etc.;
2. **extra zorg voor kwetsbaren in de samenleving:** we houden de voorzieningen zoveel mogelijk in stand;
3. **versneld ontwikkelen woningbouwprojecten:** in overleg met ontwikkelaars en corporaties kijken we welke projecten aan snee zijn en hoe we die, ondanks de recessie, kunnen ontwikkelen;
4. **arbeidsmarkt en economie:** we denken dan bijvoorbeeld aan verstrekken startersleningen, sneller betalen, uitstellen reclamebelasting.

Ad 1. Naar voren halen eigen investeringen

Wij voeren een gedetailleerde analyse uit op onze investeringsprogramma's op zoek naar mogelijkheden te versnellen waar mogelijk. Dat vraagt overigens de nodige voorbereiding én dat zal bij versnelde uitvoering ook additionele capaciteitsinzet vragen, omdat er ook nu al projecten in uitvoering zijn. Verder zullen de projecten volgens de geldende regels moeten worden aanbesteed. Wij denken dat we in het kader van de Voorjaarsbrief een concreet en uitvoeringsgereed pakket bij u kunnen neerleggen.

Vooruitlopend op die gedetailleerder analyse hebben we al een *quick scan* gedaan naar mogelijkheden om investeringen en projecten naar voren te halen waarvoor in de meerjarenbegroting al budget is geraamd.

Om u alvast een beeld te geven schetsen we een aantal mogelijkheden. We zien kans om voor ca. 1,8 miljoen euro aan investeringen (bijvoorbeeld aanleg kunstgrasveld Esserberg, uitvoering visie Karding en diverse vervangings- en kwaliteitsinvesteringen bij de Milieudienst in bijvoorbeeld een nieuwe zoutstrooier en verduurzaming van de wasstraat) en 2,5 miljoen euro aan onderhoudswerkzaamheden (waaronder onderhoudswerkzaamheden voor Karding en in de tijd naar voren halen van onderhoud van parken, tegels van voetpaden en fietspaden).

Daarnaast is het mogelijk het jaarlijks onderhoud schoolgebouwen met ingang van dit jaar te vervroegen met ca. 4 maanden. Het gaat om ruim 300 opdrachten voor een bedrag van 2,7 miljoen euro.

Het naar voren halen van deze projecten en opdrachten gaat wel met incidentele extra kosten gepaard. We schatten nu dat het versnellen van deze projecten ca. 250 duizend euro kost, namelijk afschrijvingskosten, rentekosten en capaciteitskosten om de opdrachten weg te zetten. Deze incidentele kosten kunnen worden gedekt uit de AER.

In hoeverre onze investeringen werkgelegenheidseffecten sorteren is moeilijk aan te geven. De directe werkgelegenheidseffecten zullen niet zo groot zijn (aldus het CPB), maar met deze activiteiten willen we het bedrijfsleven aanzetten tot investeren. Dat levert wel werkgelegenheid op. Overigens is er geen garantie dat die werkgelegenheid in onze regio zal ontstaan, want als gevolg van de aanbestedingsverplichting kunnen er wegleffecten zijn naar bedrijven in andere steden of regio's.

Ad 2. Extra zorg voor kwetsbaren

Wij hebben een vrij compleet en robuust pakket inkomensondersteunende maatregelen. In deze collegeperiode hebben we dat pakket in het kader van het Armoedepact geactualiseerd en verbeterd.

Ook tijdens de recessie willen wij een stad waarin iedereen meedoet. Mensen die al kwetsbaar zijn, zullen we bij economisch minder gunstige tijden extra moeten verzekeren van steun. Daarom willen we ervoor zorgen dat deze stadjes kunnen blijven rekenen op de voorzieningen die er voor hen zijn.

Wij gaan er vanuit dat de komende jaren het beroep op dit instrumentarium wel eens fors zal kunnen toenemen, maar we zullen er alles aan doen om het instrumentarium overeind te houden.

Ad 3. Versneld ontwikkelen woningbouwprojecten.

Er zijn twee projecten die in 2009 alsnog in opdracht kunnen gaan:

- Semmelweislocatie: lagere school (Boerhaave), gymzaal, kinderopvang, peuterspeelzaal (Blokkenbos) en buurtcentrum, gekoppeld aan 94 koopwoningen en 31 huurwoningen. Door een bijdrage van 1,8 miljoen euro in de onrendabele

41

top van de sociale huurwoningen en voorzieningen en een uitgestelde betalingsregeling door koopwoningen in de verhuur te zetten, kan dit project nog dit jaar in aanbouw worden genomen.

- **De Bessemoerstrook:** appartementencomplex in de vorm van een short-stay-house, waarbij hoogwaardige huurappartementen voor de korte verhuur worden gebouwd: doelgroep RUG. Er is op dit moment 500 duizend euro beschikbaar uit wijkvernieuwingsbudgetten. Met 1,1 miljoen euro bijdrage kan dit plan worden ontwikkeld.

Zonder gemeentelijke bijdrage komen deze twee belangrijke projecten in ieder geval nu niet van de grond. Wij kunnen de bijdrage aan de versnelling van de Semmelweislocatie en Bessemoerstrook dekken uit het nog niet definitief toegewezen deel van het BLS en uit het meerjaren woningbouwgeld. Respectievelijk circa 2,2 miljoen euro en 720 duizend euro. Wij zullen u voor de zomer 2009 een concreet voorstel voorleggen. Dit betekent wel dat er geen middelen meer beschikbaar zijn voor eventuele projecten in het kader van Wonen boven Winkels in 2009. Maar op dit moment is daar ook geen zicht op.

Ad 4. Arbeidsmarkt en economie.

We willen ons beleid met kracht voortzetten. We realiseren ons, en daarover bereiken ons ook duidelijke signalen, dat het voor veel ondernemers onzekere tijden zijn. De precieze problematiek van bedrijven in stad en regio laat een gedifferentieerd beeld zien. Wij nemen de signalen uit het bedrijfsleven zeer serieus en zullen de contacten met bedrijven (georganiseerd en individueel) intensiveren; zowel ambtelijk als bestuurlijk. In april 2009 organiseren we een ondernemerspanel (benen op tafelsessies) in Groningen, waarin we met bedrijven systematisch op zoek gaan naar mogelijkheden om de ontwikkeling van de lokale economie in tijden van recessie zo goed mogelijk te ondersteunen en te faciliteren. Waar mogelijk betrekken wij de kennisinstellingen bij het panel.

We willen op de volgende thema's stevig inzetten.

- Investeren in ondernemersschap in de wijken. In januari 2009 zijn wij gestart met een pilot wijk economie in de krachtwijken, in samenwerking met KvK, provincie, NOM. Behaalde successen rollen wij verder uit over de stad.
- Wij vergroten de bekendheid en mogelijkheden van ondersteuning door de gemeente, zoals de BBZ-regeling. Ook maken wij de informatievoorziening beter over regelingen van anderen (MKB-regelingen, IPR, NIOF, kennisvouchers) transparanter. Daartoe richten we ook een speciale website in.
- De mogelijkheden om een lening te verstrekken aan startende ondernemers zijn verruimd. Hiervoor heeft het Rijk geld beschikbaar gesteld. Het Bedrijvenloket wijst starters op de mogelijkheden. Dit gaat ook om microkredieten voor het kleinbedrijf.
- Vooral ondernemers die in de startfase zitten zijn extra kwetsbaar bij

economische teruggang. Daarom hebben wij onlangs een actieplan, gericht op startende ondernemers gelanceerd.

- De recessie heeft minder impact op ondernemingen die investeren in duurzaamheid. Wij ondersteunen ondernemers financieel (subsidies energiescans MKB), inhoudelijk (door projecten te ontwikkelen) en door samenwerking te bevorderen zodat kennis en ervaring beschikbaar komt.

Opleiden en integreren.

De maatregelen die we nemen om de diepte en duur van de recessie te beperken, zullen niet verhinderen dat de werkloosheid ook in Groningen zal toenemen. We moeten dus stevig aan de bak om te voorkomen dat mensen langer werkloos zijn dan strikt nodig is. Vooral schoolverlaters en jongeren met weinig werkervaring zijn kwetsbaar. We moeten er alles aan doen om te voorkomen dat zij de aansluiting op de arbeidsmarkt missen. Daarom willen we samen met ROC's en bedrijven werken aan aantrekkelijke programma's met stages, werkervaringsplaatsen en kwalificerende scholing.

We denken aan de volgende aanpak:

- we nemen actief deel in het Mobiliteitscentrum dat door het Werkbedrijf UWV is opgezet om werkzoekenden zoveel mogelijk "van werk naar werk" te leiden. We zorgen dat de diensten van het Mobiliteitscentrum ook via het Ondernemerstrefpunt beschikbaar zijn;
- de samenwerking met het UWV gaan we verder versterken, zodat werkzoekenden vanaf hun eerste werkloosheidsdag gebruik kunnen maken van alle reïntegratievoorzieningen;
- we gaan scholingstrajecten inzetten - ook als ze wat langer duren - om werklozen adequaat toe te rusten voor de arbeidsmarkt voor het moment dat de economie gaat aantrekken. Hierbij zoeken we nauwe samenwerking met onder andere het Ondernemerstrefpunt en de scholingsinstituten en -fondsen van de verschillende bedrijfstakken. We zullen onderzoeken of onze instrumenten (loonkostensubsidies, detacheringen, enz.) moeten worden aangepast om die trajecten te ondersteunen;
- het is denkbaar dat we in aanbestedingsprocedures voorwaarden opnemen over het aanbieden van werkpleerplaatsen en het inschakelen van langdurig werklozen en de mogelijkheden daartoe gaan we goed onderzoeken.

Naast een optimale inzet om de nieuwe werklozen zo kansrijk mogelijk te maken en te houden voor de arbeidsmarkt, blijven we doorgaan met investeren in de mensen die de afgelopen jaren ondanks de economische bloei aan de kant zijn blijven staan.

Waar een reguliere baan vooralsnog buiten bereik is, bieden we zinvolle activiteiten aan en tijdelijke gesubsidieerde banen. Onze inzet op dit vlak gaan we de komende tijd uitbreiden.

Een nadere uitwerking van de inzet op het terrein van arbeidsmarktbeleid wordt op korte termijn gepresenteerd.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders
van Groningen,

de burgemeester,

de secretaris,

